

2004, samma år som Teaterhögskolan i Malmö fyllde 40 år beställde Moomsteatern i Malmö en uppdragsutbildning. Fem av teaterns skådespelare, som alla har intellektuell funktionsnedsättning, antogs till högskoleutbildning.

Det var ett stort steg för alla parter. Utbildningen väckte stort intresse och bidrog till att Moomsteaterns skådespelare fick status som professionella scenkonstnärer och gav dessutom teatern viktig legitimitet, såväl internt som mot offentligheten. Projektet anknöt också till ett antal frågor som verkligen är på tapeten inom scenkonsten: Vad är "bra" skådespeleri? Hur ser normerna ut? Vem kan gestalta vilka roller?

Stellan Larsson har träffat Per Thörnqvist, konstnärlig ledare på Moomsteatern och Barbara Wilczek-Ekholm, universitetslektor i rörelse på Teaterhögskolan och en av de pedagoger som var ansvarig för utbildningen.

Jag träffar Barbara och Per i mitten av maj och har förberett mig med ett antal konkreta frågor. Men nästan innan vi satt oss blir jag bombarderad av begrepp, en snabbversion av historien, anekdoter och annat som flyger högt över min horisont. När jag efter en stund lyckas få en syl i vädret – förhoppningsvis utan att stoppa deras entusiasm – får jag en unik historia berättad för mig.

Moomsteatern i Malmö profilerade sig redan från starten 1987 som en teater med konstnärlig verksamhet och konstnärliga ambitioner, inte som en omhändertagande sysselsättning för personer med funktionshinder. Den hållningen har teatern hållit fast vid genom åren och utbildningen var på det viset ett följdriktigt kliv i teaterns utveckling.

Administrativt sett har Moomsteaterns skådespelare varit verksamma under LSS (Lagen om särskilt stöd och service). Deras aktivitet på teatern räknades som "daglig verksamhet" inom den kommunala omsorgen. Efter utbildningen, som starkt bidrog till de fem skådespelarnas identitet som professionella artister, anställdes de på Moomsteatern med lön och villkor enligt Teaterförbundets kollektivavtal.

Hur var utbildningen upplagd? Vilka ämnen studerade skådespelarna? Blev det individuell undervisning utifrån vars och ens funktionshinder och förmåga?

– Utbildningen byggde på kursplanen för kandidatprogrammet vid skådespelarlinjen. De hade scenframställning, rörelse, sång, röst samt textinterpretation. Individuell undervisning var en del av utbildningen, men det var inget unikt för just dessa studenter. Så är det alltid på skådespelarutbildningen. Undervisningen utgår alltid från studentens förmåga och särdrag, oavsett en eventuell funktionsnedsättning eller inte. Men i detta fallet krävdes det mycket mer av oss pedagoger. Vi mötte personligheter som vi verkligen inte var vana vid. För oss var det uppiggande, utmanande och mycket nyttigt. Vi kunde inte luta oss mot rutin och gamla vanor. Min kollega Marek Kostrzewski beskrev situationen med orden: "De avrutiniserar oss".

Utbildningen var upplagd i tre delar. Första delen motsvarade ungefär det som på skolan kallas Etyd 1. Pedagoger var Barbara, Marek Kostrzewski samt, i individuell sång, Monica Tyllgren. "Det var intensivt" säger Barbara. "Antalet lektioner per dag blev orimligt många då arbetstiden skulle motsvara en dag på daglig verksamhet. Under sex veckor motsvarade det totala antalet lektioner ungefär en termins lärarledda lektioner i de ämnen vi undervisade i."

Andra delen bestod av föreställningen "Finns det liv på Mars?". Den producerades av Moomsteatern och gick också på turné. Marek Kostrzewski och Christer Strandberg var både pedagoger och regissör respektive gästskådespelare. Även andra pedagoger från Teaterhögskolan var av och till engagerade i arbetet.

I utbildningens tredje del var skådespelarna tillbaka på Teaterhögskolan och arbetade då med en motsvarighet till kandidatprogrammets "Shakespeareblock". Pedagoger var Barbara, Marek Kostrzewski, Christer Strandberg samt Monica Tyllgren. Nu fördjupades också interaktionen med övriga studenter på skolan.

– Eftersom skådespelarna från Moomsteatern fanns på plats i huset blev de redan från sin första studieperiod en del av Teaterhögskolan. Men under den tredje och sista delen bjöd vi in enstaka kandidatstudenter vid skådespelarprogrammet till deras rörelseundervisning säger Barbara. Det blev en ytterligare utmaning och ett utvecklande arbete för alla parter.

Under utbildningsperioden gick Moomsteatern också in i EU-projektet Equal, ett projekt inom Europeiska socialfonden. Syftet är att bryta strukturell diskriminering på arbetsmarknaden och kärnvärdena är jämlikhet, mångfald och tillgänglighet. Per

trycker på att utbildningen vid Teaterhögskolan var en mycket viktig förutsättning för Moomsteaterns deltagande i Equalprojektet.

De av Moomsteaterns skådespelare som genomgick utbildningen är nu professionella artister med samma villkor som skådespelare på vilken teater som helst. Jag frågar Per om de, trots detta, är "låsta" till sin egen ensemble eller skulle kunna ta engagemang på exempelvis Malmö Stadsteater – eller på någon fri grupp?

– Om någon av våra skådespelare skulle få erbjudande om att arbeta vid en annan teater skulle Moomsteatern för det första göra allt för att se till att det gick i lås. Men vi skulle också vara mycket noga med att rekryteringen skedde på konstnärlig grund och inte för att "checka av" någon tillgänglighetslista. Våra skådespelare ska inte med automatik behöva representera sin sort. Vi är självklart medvetna om att det finns en komplikation. Om en skådespelare med exempelvis Downs syndrom skulle castas till en roll på en annan teater – och rollen inte hade det minsta med funktionsnedsättningen att göra – skulle publiken ändå i viss mån se funktionsnedsättningen framför agerandet. Det är ett dilemma, men vi vill trots allt gärna prova. Vinsterna vad gäller rätten till arenan väger kanske tyngre än risken för stigmatisering.

Några år efter att utbildningen vid Teaterhögskolan avslutats fick Moomsteatern åter behov av högkvalitativ undervisning. En av de fem som studerat vid Teaterhögskolan gick i pension och teatern behövde utöka ensemblen.

– Vi sökte unga människor som kunde ingå i ensemblen. Sedan drev Moomsteatern en egen två-årig utbildning, med Teaterhögskolans kursplan som mall. De pedagoger som engagerades var tidigare studenter vid Teaterhögskolan. Genom detta fick vi tre nya professionella skådespelare, säger Per.

Idag är Moomsteatern en unik teater. Per har varit på konferenser och möten kring teater av och med skådespelare med funktionsnedsättning över en stor del av världen – och har ännu inte träffat på något motsvarande.

– Det finns andra teatrar där skådespelarna har funktionsnedsättning. Men jag tror att Moomsteatern är världsunik genom att skådespelarna har högskoleutbildning och villkor motsvarande andra yrkesverksamma. De har helt enkelt gått genom en framgångssaga. Tänk på att skådespelarna från början ingick i "daglig verksamhet" inom den kommunala omsorgen. När de började på Teaterhögskolan var det första gången de mötte teaterpedagoger på högskolenivå. De klarade utbildningen och har

nu nått världsnivå. Moomsteatern har gjort flera utlandsturnéer. För några år sedan producerades föreställningen "Jag vill få vara mamma" som ett samarbete med Göteborgs Stadsteater och 2013/2014 producerades "Mannen utan Riktning" i samarbete med Riksteatern.

– Det är tydligt att Moomsteatern tack vare sin nivå och sina ambitioner attraherar konstnärer av yttersta klass, betonar Per. Just nu arbetar vi med vår första novellfilm, "The Man Without Direction", i regi av den Guldbaggebelönade Johannes Stjärne Nilsson. Höstens produktion "Ringaren i Notre Dame", regisseras av en av de mest namnkunniga operaregissörerna i vårt land, Staffan Aspegren, som är adjungerad professor vid Högskolan för scen och musik vid Göteborgs Universitet.

Teaterhögskolans engagemang och pedagogik har varit en viktig faktor i framgången.

I slutet av vårt samtal berättar Barbara och Per hur samarbetet började. De två bestämde att ta en lunch tillsammans för att tala om eventuella samarbeten mellan Teaterhögskolan och Moomsteatern. Utan några jämförelser i övrigt får jag associationer till det berömda 18-timmars krogmötet mellan Konstantin Stanislavskij och Vladimir Nemirovich-Danchenko. Ett möte som ledde till att den legendariska och banbrytande Konstnärliga Teatern i Moskva bildades. Vad blir resultatet av nästa lunch?

Stellan Larsson